

מן ההקדמה ל"זיכרונות שם"

הוא גרר את שולחן הפורמייקה מהמטבח למרפסת המטבח הקטנה. כיסא עץ מתקפל מצידו האחד ושרפרף פלסטיק שעליו הונחה כרית מהסלון מצידו השני. מפה לבנה מנייר היתה פרושה על השולחן ועליה היה הכל ערוך לתפארת. ארוחה חלבית. תבשיל הזוקיני מתובל ברוטב ורדרד. פטריות צפות על משהו שיש לו את הצבע והריח הנכונים, ועוד משהו כמו יוגורט מטובל, נתון בשתי כוסות, מדיף ניחוח שמיר, טיפת שום, אולי קליפת לימון מגורדת ועוד כל מיני עשבי טיבול קצוצים. סלסלה עם לחמניות טריות, בקבוק יין לבן ושני כוסות גבוהות שלא ידעתי שיש לי, שהשקיפו כמו זרים על צלחות הפלסטיק הירוקות שלי. כבר הרבה זמן לא ראה המטבח הזה השתדלות שכזו סביב אוכל.

לא ברור לי איך הוא עשה את זה, אבל איכשהו הצליח הזקן להניע את התריסים התקועים מאז שאני פה, ולפתוח לרווחה את המרפסת הקטנה לעבר רחוב יד חרוצים.

לא יכולתי שלא לחייך?

איזה נוף הוא רצה להוסיף לארוחה המלכותית שלו?

גגות פח חלוד ובטון, שערי ברזל סגורים, איזור תעשייה מחליד אחרי שעות התעשייה. צפירת מכוניות, נהגים ירושלמים עצבניים תמיד, ועכשיו יותר מתמיד, רוצים הביתה. עוד מעט מכונית משטרה או אמבולנס ימהרו ביניהם ביללה. בינתיים אוטובוס קו תשע עשרה מפליץ את בלמי האוויר שלו בנפיחה כעוסה. הנה לך, קשישי המכובד, הארוחה הנכבדת שעמלת להכין, משקיפה אל מקום שרוצים לברוח ממנו. האם לכך התכוון המשורר?

"תתחיל במושטים." הוא אמר.

“איפה למדת לבשל ככה?”

הוא נאנח וחייך בעצב, אחר כך משך בכתפיו. “זה נראה כאילו אני יודע את זה מתמיד.”

הוא סמן לי לשבת משמאל, על שרפרף הפלאסטיק המגובה בכרית ושם על צלחתי שלושה חתיכות מושט עסיסי. הוא יצק עליהם רוטב לבן צהבהב, ורק אז התיישב למולי בכיסא הימני, כיסא העץ המתקפל.

“אני יואל אורבך.” אמרתי וחייכתי לעברו חיוך של “עושים הכרות”. הוא שתק והחל להתעסק בצלחת שלו. אחרי שתיקה מביכה שאלתי, “אתה לא זוכר כלום?” הוא כופף מעט את ראשו הצידה במחווה לא ברורה. “אתה לא זוכר מי אתה?”

... -

“אל תדאג, הכל בסוף יחזור אליך,” שיקרתי לו.

הייתי כבר בסיפור הזה, קשישי האומלל, שום דבר לא חוזר, כשאתה הולך ונשמת מעצמך. גם אם לאיזה זמן, זה לפעמים נראה אחרת, אבל הכיוון לצערי הוא חד סטרי.

“כדאי לשים רוטב על הירקות.” הוא אמר ומזג יין לשתי הכוסות.

אכלנו בשתיקה והעצבות החלה מתפוגגת עם רוח קלה ואפילו קרירה שבאה פתאום למרפסת, כמו מעולם אחר. האוכל שהוא הכין היה יצירת אומנות שרוממה את הזמן והמקום. החידה היושבת מולי, אבדה עכשיו חלק ניכר מהאומללות שלה ובמקומה נשאר נתח של מסתורין מעורר סקרנות מפויסת.

אז כבו כמה אורות למטה ונראו כמה כוכבים.

“כמו שזה נראה, תצטרך לבלות פה את הלילה.” אמרתי בחיוך לועס לחמנייה שטבלתי ברוטב.

“זה לא מטריד אותך?” הוא שאל בחיוך מצטדק.

“לגמרי לא,” אמרתי בכנות. “אני שמח להכיר אותך... כמה שזה ניתן. חוץ מזה מתי יוצא לי לאכול ככה?!”

הוא השפיל מבט, ניגב במפית את פיו וחיך אלי חיוך מנומס שמתקשה להסתיר את העובדה, שהוא היה שמח כבר להיפרד ממני ולחזור אל מקומו הטבעי, אם רק היה מצליח להיזכר היכן זה. "אל תדאג, מחר בבוקר, דבר ראשון נלך לגברת ההיא מהמטרה והיא תמצא לאן אתה שייך". צר היה לי על הנימה האינפנטילית שהשתלטה מבלי משים על דבריי. לא מגיע לו שידברו אליו ככה! אבל הנעשה אין להשיב.

למחרת התברר לי שצפי בן ברוך, שאמורה לטפל באבודים שכאלה כמו הזקן שלי, מתחילה לקבל קהל בתחנה במגרש הרוסים, לא לפני אחת עשרה. למען האמת מאחת עשרה ועד שתים עשרה וחצי. ולאותה שעה וחצי של גאולה, צריכים כל האבודים לכוון את עצמם. בעשר יש לי פגישה בקמפוס עם בקרמן. מעין שימוע שיערוך הרבי'ה מהמחלקה לפילוסופיה יהודית, לתזה שלי על התדל"ש הוותיק מכולם, הישיבה-בוחר עם הקלקול קיבה – ברוך שפינוזה.

מלאתי את טופס בקשת השימוע מתוך אמונה שעל-אף הדרך העילגת שבה אני מתבטא תדיר בפני בקרמן, הטיעון שלי הוא כה חזק שאיש לא יוכל לעמוד בפניו. אפילו לא החרדון החנוט הזה. שבועיים שחלפו מאז, ושתי שיחות עם עירית הפכו את הקערה על פיה, ועכשיו ידעתי שאין לי ולטיעון שלי שום סיכוי. שימוע של חירשים. פרות שחורות גועות בחושך. עד כדי כך שאפילו קרצה לי החובה המוסרית שנטלתי עלי, ליטול את זקני ולהשיבו למקומו כתירוץ הגון שלא להגיע לשימוע. אלא שאין מלכות נוגעת בחברתה כמלוא הנימה. בעשר אני אצל בקרמן, יושבים לא יותר מרבע שעה, אני מלמל משהו והוא מניע את ראשו כל אותה העת, נענוע מכאני מלווה בחיוך דק של סלידה ולבסוף מפטיר במשפט אחד מנוסח לתפארת (כזה כמשפטיה הבנויים לתלפיות של עירית האבודה שלי), שמתוכנו אני מבין שנגזרה הגזרה על התזה שלי לגזרים. עשר ועשרים, לכל היותר עשר וחצי עולים על קו שבע עשרה, ותוך עשר דקות, מכסימום רבע שעה, תלוי בעומס, ואנחנו ניצבים לפני גבירת האבודים אשר במגרש הרוסים.

אבל מה לעשות עם הזקן שלי בינתיים?

“אדוני, אני פונה אליו בבוקר, “לפני שנלך למשטרה, אני צריך לפגוש את ראש המחלקה שלי באוניברסיטה. אם לא אכפת לך לבוא איתי, זה לא אמור לקחת המון זמן.”
הזקן נתן בי מבט ארוך כאילו דבריי הזכירו לו דבר מה, ואחר כך אמר –
“כן.”

ברבע לעשר היינו מחוץ לדלת של בקרמן.

“יש אצלו מישהו?”

“למתי קבעת?”

“עשר.”

“המ... לא לפני עשר וחצי.”

“למה? אני קצת ממהר.”

“...”

בחמישה לאחת עשרה נכנסתי, זאת אומרת נכנסנו. התכוונתי שהזקן ישאר בחדר ההמתנה עד שאצא, אבל לפני שהספקתי להבהיר לו את מה שחשבתי שהוא אולי מסוגל להבין בעצמו, הוא נכנס בצעד בטוח פנימה והתיישב על הכיסא הימני שלפני כס המהגוני של בקרמן. עכשיו אי אפשר כבר לומר לו לצאת החוצה. עכשיו צריך להתרכז בבקרמן (מי כבודו? אה... סליחה זה שום דבר הוא איתי.).

אבל בקרמן העניק לנו שלוש דקות ארוכות ומכוונות להפליא של דממה רועמת שבה ניתנה לנו הזכות להביט בו בעבודת הקודש אשר לו. ככה גדול היודע שעל גבו נתונה כפרת העם, הוא מעיין בעיניים מצומצמות שעה ארוכה בנייר שלפניו, ואחר כך בנייר הצמוד לנייר האמור. בנייר זה, השני, הוא מסמן כמה סימונים, וקורא את הנייר מחדש ביחד עם הסימונים שסימן. פניו החתומות לא מראות, האם יש לו קורת רוח מהסימונים שסימן. אחת היא לו, אין הוא איש פרטי! הוא משרת - עבד למלכות שמים שאין לשער את גבול ממשלתה, וכשכזה הוא טומן בתנועה חלקה את הניירות בתיקיית הקרטון אשר לו, נוטל את התיקייה, מעביר אותה לפניו וטומן אותה בין שתי תיקיות אחרות העומדות כשעירי חטאת על השולחן אשר לו. זו להשם וזו לעזאזל. או אז הוא מרים עיניו ומביט בנו - רמז

הרומש על הארץ, ערב רב סתמי שכמונו, כחול אשר על שפת הים. ראשית מביט קצת בי ואז נותן מבט ארוך בזקן. כה ארוך המבט עד שאני חש שהנה הגיע הרגע שבו נדרש ממני לומר את המילים המבולבלות המוכנות אתי בנוגע לזקן. אולם גרוני נשנק, שפתי נעות וקול לא ישמע. בקרמן שב לתיקיותיו ושולף משם נייר שהוא ככל הנראה טופס השימוע שלי. הוא נועץ בו מבט מהיר שדי בו לשלול בבת אחת את כולו, עד כדי שלילת זכות קיומו של הנייר בעצמו, ותוך כדי כך לומר:

“אני מניח שאתה פה מר אורבך בכדי לערוך פוסטמורטום לתזה שלך?”

“אה, לא בדיוק.”

“אם כן, עלי להניח שהבאת איתך קווים לתזה חליפית?”

“אה, גם לא בדיוק.”

מבלי להניח את הנייר מידו הרים בקרמן את מבטו נתן בי את עיניו, ממתין שאהיה לגל של עצמות. ולא נהייתי.

“רציתי לטעון בעד התזה.” אמרתי באיזה נחישות כעוסה שהלכה וזחלה אל תוכי לתסוס בבני מעיי – כזו כשל המתאבדים טרם קפיצה. בקרמן הפיל את ידיו האוחזות בנייר על פלטת הזכוכית שעל השולחן. שום דבר לא התרסק, לא פלטת השולחן וגם לא ידיו הלבנות של בקרמן. עכשיו הוא נתן בי את עיניו כאחד שאינו ראוי כלל למבט שיש בו להפוך את הניבט לגל של עצמות.

“התפישה בדבר מציאות בורא אחד לכל היש, שהרצון המוסרי שלו הוא מנוע הבריאה וגם ליבת המציאות החומרית שלה, התפישה הזאת היא אולי הדבר הנפלא ביותר שידע האדם.” התחלתי לדבר, ולרגע התמלא החדר ספון המהגוני בערפל שבו נעלם הכל. בקרמן וכל אשר לו טבעו בערפל הזה, אף הזקן נעלם בתוכו, ואף אני. אני לא הייתי אלא קול מדבר, “רוח מְמַלְאָא”. דברתי בקול שנשמע בתוכי, מבלי לדעת אם ועד כמה הוא נשמע לבחור. “דבר שכזה לא הורגים! בוודאי שלא כלאחר יד! האמונה בגרעין המוסרי של הכל למרות כל הרשע והאדישות שמסביב, שהאנרגיה שבגרעין המציאות, הבלתי נתפשת בעצמתה, היא רצון מוסרי - זה דבר ששווה למות בשבילו. גם אם האמונה הזו שוחה בדם וסתירות, נדרש

ליישב אותם או להבין מחדש את התפיסה האלוקית, כל מי שרואה את עצמו ראוי להיקרא אדם, מבין את זה. בוודאי מישוהו כמו שפינוזה. נשתתקתי והערפל התבהר לאיטו והחל להתפזר, וחזרו החדר ובקרמן וכל אשר לו ואף הזקן חזר והופיע, רק אני כמדומני עוד נותרתי עלום, מביט מבחוץ.

בקרמן עסוק היה בהתוויית סימנים נמרצים בנייר צהוב על שולחנו. מסופק הייתי בספק של ממש אם בכלל נאמרו הדברים שאמרתי בתוכי – כלפי חוץ. הן היה ערפל והקול נשמע מתוך הערפל ונמחקו לגמרי הגבולות בין הפנים והחוץ, ומה היה בתוך הזמן הזה שדברתי בתוכי מתוך הערפל? אין לדעת. ואולי היה הדבר כהרף עין, כחלום יעוף, איזו גלישה של חשמל עצבי באיזו תעלה אבודה שבמוח. היה כלא היה, ועוד מצפים ממני להשמיע דבר.

אולם חיוך קל, מופתע, אך ברור ובטוח שהעלה לפתע זקני על פניו, מביט לסרוגין בי ובקרמן, אולי מרמז על כך שמשוהו מדבריי בכל זאת נשמע.

“פרופסור בקרמן, פנה זקני בקול בוטח ושווה מעמד אל ראש המחלקה לפילוסופיה יהודית.

”ומי כבודו?” שאל בקרמן.

“פרופסור סם בראזני, ראש המחלקה לשפות שמיות ולפילוסופיה של המזרח באוניברסיטת קולורדו.” אמר זקני והושיט לבקרמן יד.

בקרמן הזדרז ללחוץ את היד ושמט את עטו וניירו ואת הארשת הבקרמנית שלו ולבש במקומה ארשת שלא ראיתי אצלו כמותה מעולם. כזו של הקשבה מלאת נכונות שניתן להבחין בה ולו בשמץ הכנעה.

”תרשה לי בקרמן נכבדי לספר באזניך סיפור.”
ועל אף חילול הקודש, מבטו של בקרמן הירשה בעליל.

”בוודאי הסיפור מוכר לך, אולם מדובר בסיפור בעל ערך מכונן שראוי לחזור עליו. במדרש שיר השירים, מסופר על בר יוחאי, הנועז שבתנאים,

הימין הקיצוני שבתלמידי רבי עקיבא, שמגיע לניחום אבלים אצל בנו של רבי יוסי - הרציונליסט שבתנאים, זה שתמיד הלכה כמותו כי נימוקו עמו. המיינסטרים של המשנה. ושואל רשבי את בנו של רבי יוסי: שמא ידוע לך פירושו של אביך ז"ל לפסוק בשיר השירים - 'צאנה וראנה בנות ציון במלך שלמה, בעטרה שעטרה לו אימו ביום חתונתו וביום שמחת ליבו.'? ועונה בנו של רבי יוסי, כן, שמעתי מאבי וכך שמעתי. בת יחידה היתה למלך והיה קורא אותה בתי. ומחיבה יתרה שהיה מחבבה חזר וקראה אחותי, ולא זו מחבבה עד שקראה אימי. וכך מסתיים המדרש - אמר בר יוחאי, אלמלי לא באתי לכן אלא לשמוע זאת דייני, עמד ונישק לבנו של רבי יוסי על מצחו."

הזקן שתק, מצמצם עיניו בחיוך ונועץ מבט עליו בבקרמן שהמתין בקוצר רוח ונכונות הולכת ואוזלת לתכלית הדברים.

כשנתארכה השתיקה עוד, הפך בקרמן את מבטו למבט של - "נו!" ולמבט של "ולגופו של עניין?!" אולם הזקן אינו מבין או שאינו מעוניין להבין את מבטיו. או אז נאלץ בקרמן לסחוט בקול עמום ולומר, "וכוונתו לומר ש...". זקני צחק בלבביות, "שראוי ללמוד מבר יוחאי וראוי הצעיר הזה, אורבך, שיישקוהו על מצחו." בקרמן נתקע בכיסא העור שלו כחץ מזדקר.

"הגה בנפשך," המשיך זקני באותו קול לבבי, "הנוצרים תפרו לבורא בן. תינוק קטן, פרי נחמד למעשה ניאוף שמיימי. ואילו חז"ל הישראלים מתעלים עליהם עשרת מונים ומתעלים עוד על כל מה שניתן להעלות על הדעת! לוקחים את הבורא ותוקעים אותו בעצמו אל תוך הרחם, אל תוך הרחם העברית! אימי - הוא קורא להם! אימי! לך תולד מחדש! איזו נשגבות של חוצפה פרשנית! הנה הבורא החזא"לי מוכן להיוולד מחדש מהרחם של עם ישראל. עשו בי כרצונכם, הוא אומר לחבורה המוזרה הזאת, אהיה עבורכם כל מה שתרצו רק תהיו בני אדם. רשאים אתם להנפיק תפישה אלוהית ככל העולה על רוחכם, אני לא אתנגד. אפילו אשחק את המשחק שלכם, כל זמן שתרכינו ראש בפני האינסוף שמעבר לסף ביתכם וכל זמן תשחקו בינכם לבין עצמכם משחק הוגן.

וכמובן שהפנאט הזה, בר יוחאי, ידע את הפירוש המסוכן והמלהיב הזה, אבל הוא רצה שכולם ישמעו אותו בוקע מפני בנו של המנוח, המיינסטרים הגדול זכרונו לברכה. וגם אם יש להניח שאותו רבי יוסי עליו השלום, אמר מה שאמר בחדרי חדרים ובחצי לחישה, לאחר שאמרת דבר, שוב אין אתה בעלים עליו והוא הולך ומתגלגל בעולם ומגלגל גלגלי גלגלים.”

זקני שתק עכשיו ובהה בתריס החלון שמימינו של בקרמן. לאחר זמן מה של שתיקה, פתח בקרמן את פיו לומר דבר מה, אולם אז התברר שהזקן עוד לא אמר את מילתו האחרונה.

”ומה? הכל שמעו ואף אחד לא שמע באמת. עולם כמנהגו נוהג, קוגל וצ'ולנט ובדיחות של גבאי בית כנסת ואלוהים משתעמם עד מוות.”

לא הסרנו עין נדהמת, בקרמן ואני, מהזקן המשועשע שדבר ודבר בקול מתון ומתגלגל כאלו היה מדבר אל עצמו.

הוא נייעור לפתע והביט בשנינו, קודם בי ואחר כך בבקרמן.

”אתה יודע,” הוא אמר לבסוף לבקרמן, ”אלוהים של שפינוזה מת משיעמום!”

הסתררה דממה. הזקן לא הביט עכשיו על איש מאיתנו הוא השפיל מבט שקוע בעצמו.

”ובכן,” התעשת בקרמן לבסוף. ”יש לך מה להוסיף?” הוא שאל אותי. הנעתי את ראשי במרץ לשלילה.

”אם כך אני רוצה לראות תוך עשרה ימים מבוא לעבודה שלך. ותרשים ראשוני לפחות של בבליוגרפיה.”

”העבודה שלי?”

”כן התזה שלך על האלוהים של שפינוזה.” הוא אמר ונפנף בידו לעבר הדלת. קמתי, הזקן קם אחרי, מיישר את חליפתו, גם בקרמן קם והושיט לו יד.

"יום טוב לך, פרופסור ברזאני, אשמח ליצור איתך קשר בנוגע לכמה הרצאות במחלקה, אולי אפילו סדרת הרצאות," התלהבות התגנבה לקולו הסדוק של החרדון, "אולי אפילו סמסטר שלם. מה דעתך?" הזקן, ברזאני, לא ענה רק הושיט יד ולחץ בחיך לבבי את ידו של בקרמן שליווה אותנו לדלת. כשיצאנו בקרמן שם יד על כתפי. "אל תרפה ממנו ילד, אנחנו צריכים פה כאלה."

הלכנו בשתיקה על השביל היוצא מהקמפוס. לא ידעתי מה לומר, הזקן נראה לפתע אחרת, הוא הלך בהילוך זקוף ובטוח, כמי שברור לו לאן פניו מועדות. רק כשיצאנו מהשער נזכרתי במגרש הרוסים ובפיית האבודים שמחכה לו, לפרופסור ברזאני. אבל לפני שהסתפקתי לומר מילה הוא נעצר בתחנת המוניות והושיט לי את ידו. "פה מר אורבך היקר אנחנו נפרדים, תודה לך על הכל."

"מה?"

"תודה מקרב לב על כל שעשית למעני. אני לא אשכח אותך"

"אתה זוכר?!"

הזקן הנהן בראשו בחיך קצר רוח.

"הכל? אתה זוכר מי אתה ואיפה אתה גר?"

הזקן המשיך להנהן.

"כן, הכל חזר אלי שם, אצל הצימוק הזה, בקרמן."

"אז, מר פרופסור בראזני, סם. שלום לך?" אמרתי ורק אז הבחנתי שאני אוחו כל העת בידו. מיד שחררתי את היד והזקן חיך אלי והחווה בידו בביטול, פתח את דלת המונית שלי ונכנס פנימה.

"עמק רפאים פינת פטרסון" הוא אמר לנהג. "שוב תודה, מר אורבך."

לא עניתי, רק ניסיתי לחייך אליו חיך לבבי ככל שיכולתי.

"אני בטוח שעוד ניפגש." הוא אמר בתשובה לחיך הלא מוצלח שלי. והמונית הפליגה משם.

שעה ארוכה נעצתי ברחוב מבט מזוגג. מוזר כמה צר היה לי שכך נעלם מחיי אותו זקן שלרגע היה ולרגע אבד. כמה חסר לי פתאום ועד כמה הייתי

מתגעגע אליו. המילים שאחרונות שהשמיע באוזני היו – "אני בטוח שעוד
ניפגש." ואני בטוח הייתי שלא אראה אותו עוד לעולם.
מה מעט ידעתי. שכן כבר למחרת שב הזקן הזה ונשזר בחיי באופן שלא
נפרם מהם יותר לעולם.